

JIMMY BURNS

CRISTIANO & LEO

**De strijd om de beste voetballer
aller tijden te worden**

VOETBAL INTERNATIONAL

VOORWOORD

April 2017. Real Madrid en FC Barcelona maken zich op voor El Clásico. De laatste minuten tot het beginsignaal tikken weg terwijl het kolkende Bernabéu-stadion in Madrid vol zit met ruim 81.000 toeschouwers en er wereldwijd zo'n 600 miljoen mensen in 185 landen en in elke tijdzone op het punt staan via de televisie, de radio of het internet de wedstrijd te gaan volgen.

In het middelpunt van dat alles staan twee spelers: Cristiano Ronaldo en Lionel Messi, de sterren van de grootste clubvoetbalshow ter wereld, die hun iconische initialen en shirtnummers dragen. De aandacht voor 'CR7' en 'LM10' is hier, bij de 23e editie van de meest legendarische tweestrijd in het voetbal, dermate groot dat de veertig vaste camera's en de twee superslowmotioninstallaties uitsluitend op hen zijn gericht.

De voortdurende tweestrijd tussen deze spelers van de buitencategorie wordt, uiteraard, uitgevochten tegen de achtergrond van een van de oudste en politiek meest beladen rivaliteiten in de sport. Het is Castilië versus Catalonië, Franco versus de vrijheidsstrijders, dure *galácticos* versus talenten uit eigen kweek. Met nog zes competitieronden te gaan heeft Barcelona drie punten achterstand op lijstaanvoerder Madrid, dat bovendien één wedstrijd minder heeft gespeeld. Bij winst komt Barcelona in punten gelijk, maar bij verlies slaat Madrid een gat van zes punten.

Cristiano Ronaldo komt als laatste van de Real-spelers het veld op, de ster, springend als een pogostick. Stralend en vol branie.

Lionel Messi daarentegen betreedt met gebogen hoofd het veld, de schouders gekromd. Zijn gezicht staat strak en hij kijkt maar één keer op, door een blauw oog en van achter zijn baard, naar de volle tribunes. Deze wedstrijd komt aan het einde van een week waarin wordt gezegd dat hij de laatste fase van de competitie moe lijkt, gesloopt. Drie dagen eerder heeft Barcelona in de halve finale van de Champions League van Juventus verloren, waarbij duidelijk werd dat de spelers op zijn en dat zelfs hun talisman niet meer in staat is om een ploeg die dringend een oppepper nodig heeft, op sleeptouw te nemen.

De wedstrijd gaat furieus van start. Na amper twee minuten claimt Ronaldo theatraal een strafschop nadat Barcelona-verdediger Samuel Umtiti in het strafschopgebied een been uitsteekt. De wedstrijd gaat verder. Tien minuten later stelt Ronaldo Barcelona-doelman Marc-André ter Stegen op de proef met een schot.

Dan is het de beurt aan Messi. Hij poort Casemiro en steekt met de bal aan de voet het middenveld over, waarop de Braziliaan hem weer inhaalt en neermaait. Beide spelers proberen de eerste slag uit te delen, en vervolgens is het Ronaldo die weer toeslaat, deze keer met een harder schot van binnen het strafschopgebied, dat door de Barcelona-doelman wordt gekeerd. Het ritme gaat omhoog en Messi heeft verzorging nodig nadat hij is geraakt door de elleboog van Marcelo. Het bloed gutst uit de wond, maar het ziet er erger uit dan het is. En zo gaat het verder, golft het spel op en neer, begeleid door het luidruchtige publiek.

Halverwege de eerste helft dwingt Gareth Bale Gerard Piqué, trouwe Barça-kracht, tot het weggeven van een hoekschop. Barcelona weet de bal niet goed weg te werken en de voorzet van Marcelo wordt door Sergio Ramos tegen de paal gewerkt, waarna Casemiro hem alsnog over de lijn weet te krijgen. Een rommelig doelpunt, maar dat kan de Madridista's weinig schelen.

Messi speelt nog altijd met een van bloed doorweekt verband in zijn mond, en dat lijkt hem opeens te inspireren. Hij neemt een afgemeten pass van Ivan Rakitić aan, versnelt en dringt het strafschopgebied binnen – met de bal volmaakt onder controle, waarbij zijn kleine lichaam bij elke verandering van richting bijna over de grond gaat – voordat hij met een nauwkeurig schot met links het net vindt. Vijf minuten voor rust lijkt hij bijna nog een keer te scoren als hij een afgeslagen bal opvangt, maar hij schiet halfhoog naast. En vlak voor rust werkt hij de bal uit een corner met binnenkant voet nét naast. Messi heeft er zin in.

De tweede helft gaat op dezelfde manier verder. Ter Stegen redt op een harde kopbal van Benzema en Paco Alcácer ziet een schot met de punt van zijn voet gekeerd door Keylor Navas in het doel van Madrid.

Het is tijd dat Ronaldo weer eens iets laat zien. In de zesenzestigste minuut probeert hij een omhaal, die jammerlijk mislukt. Een

paar minuten later brengt Marco Asensio hem in stelling, maar hij is uit balans en knalt over.

De zwaargewichten blijven in evenwicht en staan elkaar weinig toe. Maar in de drieënzeventigste minuut komt nét buiten het strafschopgebied van Real de bal toevallig bij Rakitić. De Kroatische international legt, met zes verdedigers voor zich, de bal voor zijn linkervoet en draait hem met een volmaakt schot in het doel.

2-1 voor Barça.

Vijf minuten later krijgt de aanvoerder van Real, Sergio Ramos, voor de vijfde keer in een Clásico de rode kaart, voor met twee benen wild inkomen op Messi. Het lijkt erop dat de stand niet meer zal veranderen, maar in de vijfentachtigste minuut weet de tot dan toe onzichtbare James Rodríguez op een of andere manier ongedekt bij de voorste paal te komen en lepelt de bal in het dak van het doel. Terwijl de klok verder tikt en de tweede minuut van de extra tijd ingaat, lijkt het erop dat Real aan het langste eind gaat trekken.

Door een briljante versnelling creëert Sergi Roberto van Barcelona ruimte voor zichzelf en speelt af op André Gomes. De Portugees schuift de bal naar de mee opgekomen Jordi Alba, die teruglegt op – wie anders? – Lionel Messi. Zijn lage schot is feilloos en het net bolt – de laatste actie van de wedstrijd, zijn vijfhonderdste doelpunt voor Barcelona. De fans van Real Madrid zijn met stomheid geslagen, de titelrace is weer open. Terwijl Messi met gebalde vuisten juichend wegloopt, trekt hij zijn shirt uit en houdt het met uitgestrekte armen naar het publiek, alsof er nog iemand bestaat die niet weet wie hij is.

Van de vele beelden van deze gedenkwaardige El Clásico zullen er weinig met zo'n emblematische kracht in het geheugen gegrift blijven als dat van Messi die zijn Barça-shirt met nummer 10 naar het publiek in Bernabéu ophoudt.

De andere slowmotioncamera toont een Ronaldo met vertrokken gezicht die zijn armen gefrustreerd en teleurgesteld ten hemel heft. Uiteindelijk was het de wilskracht, de veerkracht en de magische techniek van Messi die de overhand hadden, zelfs op vijandig terrein waar hij het belangrijkste doelwit van de opponent was.

De supporters in Bernabéu zijn nog veeleisender dan die in stadion Camp Nou in Barcelona. Misschien is voor de supporters in de

Spaanse hoofdstad de politieke en culturele identiteit van de club minder belangrijk dan winnen. Ze verwachten en eisen het maximale van hun sterspelers, in het bijzonder bij ontmoetingen met hun historische rivalen, net zoals het publiek in de nabijgelegen arena van 's lands beste matadors volledige inzet verlangt. Het is een opgewonden, fanatieke en hartstochtelijke supportersschare die altijd achter het team staat, maar die ook in staat is om respect te tonen voor de tegenstander als dat nodig is, zelfs als het de aartsvijand betreft – net zoals de toeschouwers in de arena soms gaan staan om te klappen voor een dappere stier. Messi was in april 2017 de Man of the Match in El Clásico, de onbetwiste uitbinker, en de Madridista's wisten het.

Ook Messi zelf wist niet wat hem bezielde toen hij zo uitdagend zijn shirt toonde. Hij is niet iemand die te koop loopt met zijn gevoelens, en na afloop zei hij dat hij het deed als eerbetoon aan de paar honderd Barça-supporters die de wedstrijd vanaf de hoogste ring hadden moeten bekijken. Misschien is hij inderdaad in staat om zijn ploeg iets extra's te geven en om het vertrouwen van de fans te rechtvaardigen in de man die dat shirt draagt.

Uiteindelijk wonnen beide ploegen al hun resterende wedstrijden, wat betekende dat Real Madrid de landstitel veroverde, met slechts drie punten voorsprong. Messi won de veldslag, maar Ronaldo won de oorlog. Een week nadat het kampioenschap werd binnengehaald, rolde Real Juventus met 4-1 op en won de Champions League. Hij scoorde tweemaal, zijn eenenveertigste en tweeënveertigste treffer van het seizoen. Maar dat was niet voldoende om de Gouden Schoen te winnen. Die eer ging naar Lionel Messi.

Vier maanden later kon de Portugese speler tijdens de eerste wedstrijd voor de Spaanse Supercup in Camp Nou Messi's gebaar in Bernabéu nadoen. Nadat hij had gescoord, trok hij zijn shirt uit om zijn gespierde bovenlichaam aan de Barça-supporters te tonen. Alsof hij wilde zeggen: waar Messi allemaal ook toe in staat mag zijn, dát kan hij niet.

Wat het genie onderscheidt van wie goed is, of zelfs uitzonderlijk goed, is het vermogen om zich te ontwikkelen, te rijpen, om steeds weer iets nieuws te creëren en te blijven inspireren, om altijd beter te zijn dan de rest – in plaats van alleen maar gewoon door te gaan.

Op zijn zeventiende had Wolfgang Amadeus Mozart sublieme muziek gecomponeerd, symfonieën, sonates, strijkkwartetten, missen, serenades en een paar kleine opera's. In 1791, toen hij op vijftigjarige leeftijd stierf, had hij net een periode van hoge productie en persoonlijke herontdekking beleefd. In deze tijd componeerde hij enkele van zijn beroemdste werken, waaronder *Die Zauberflöte* en zijn onvoltooide *Requiem*.

Zoals zijn rivaal Antonio Salieri het in Peter Shaffers toneelstuk *Amadeus* zegt: 'Hier klonk weer de stem van God zelve.'¹

Datzelfde vermogen om zich voortdurend te ontwikkelen, bezitten ook genieën in de sport. Mohammed Ali was pas tweeëntwintig en stond nog bekend als Cassius Clay toen hij wereldkampioen zwaargewicht werd, maar zijn gedenkwaardigste wedstrijden bokste hij in zijn dertiger jaren: zijn overwinning op George Foreman in Zaïre, zijn drie duels tegen Joe Frazier, en, op zijn zesendertigste, de overwinning op Leon Spinks, waardoor hij de eerste werd in de geschiedenis die de zwaargewichtstitel drie keer won.

In juni 2017 kwam Rafa Nadal in het bezit van een speciale repli-catrofee ter gelegenheid van 'La Décima': zijn tiende French Open-titel. In termen van gewonnen titels was Nadal op gravelbanen net zo dominant geworden als Usain Bolt op de atletiekbaan, Tiger Woods in het golf, Michael Jordan in de basketbalhal en Michael Phelps in het zwembad.

In het topvoetbal zijn, net zoals in alle topsporten, de betrokkenen zich maar al te zeer bewust van de vergankelijkheid van alles, van hoe snel een speler van de absolute top tot ver over zijn houdbaarheidsdatum kan geraken, soms met tragische gevolgen.

Als het om de echt groten gaat, denk je aan mensen als George Best en Diego Maradona als voorbeelden van een carrière die vroegtijdig ten einde kwam omdat ze er niet meer in slaagden om discipline op te brengen, zich te verbeteren, zich te onderscheiden, steeds weer scherp te zijn. Hun loopbaan piekte, maar veel te kort, en dat lijkt een onlosmakelijk deel uit te maken van hun mythe. De tijd dat ze aan de top stonden, is relatief kort geweest in vergelijking met de meer dan tien jaar waarin Lionel Messi en Cristiano Ronaldo record op record hebben verbroken door veel en constant te scoren, en daarbij een nieuw beeld hebben gecreëerd van wat een topvoet-

baller kan zijn. En al die tijd hebben beide spelers voetbalfans van over de hele wereld ongekend veel vermaak en plezier geboden met hun unieke talent. Je zou zelfs kunnen zeggen dat we in zekere zin ongevoelig zijn geworden voor hun genialiteit. Als maar een van hen er zou zijn geweest, dan zou hij zonder twijfel dé voetballer van zijn tijd zijn geweest.

In plaats daarvan blijft de discussie onder de fans maar voortwoekeren – over wie van de twee de beste speler is, en wie als logisch gevolg daarvan de grootste aller tijden is.

Wie voorbeelden zoekt van sporters die in het verleden hun tijd bepaalden, dan denk je al snel aan een andere legendarische tweestrijd, die tussen twee basketbalgrootheden, Larry Bird en Magic Johnson, en twee fantastische ploegen, de Boston Celtics en de Los Angeles Lakers. Die rivaliteit maakte, in de jaren tachtig, van de NBA een wereldwijde blockbuster.

Johnson deed de bekende uitspraak dat het seizoen van tweeëntachtig wedstrijden voor hem bestond uit tachtig normale wedstrijden, en dan nog de twee Lakers-Celtics-duels. En Bird op zijn beurt gaf toe dat hij 's ochtends als allereerste naar de *box score* van Johnson keek.

De rivaliteit tussen Johnson en Bird was niet alleen maar zo hevig vanwege het feit dat het beiden briljante spelers waren, maar ook doordat het zowel een botsing was tussen twee persoonlijkheden als tussen twee culturen: de glamour van Hollywood en de arbeidersmentaliteit van Boston/Indiana. Minder aangenaam was dat velen de raciale problemen van het land over de rug van de spelers uitvochten.

Net zoals het basketbal in de jaren tachtig, heeft het voetbal van de eenentwintigste eeuw twee megasterren voortgebracht, die spelen voor twee fantastische clubs met heel verschillende identiteiten, die historisch en politiek zijn bepaald en nog altijd met elkaar wedijveren.

Het betreft hier geen sportieve rivaliteit in de klassieke betekenis van twee individuen die het tegen elkaar opnemen. Nee, in de loop der tijd zijn ze de twee belangrijkste personages geworden op het toneel van het mondiale voetbal, waarbij ze de last van het verleden van hun clubs en hun landen op hun schouders meetorsen en elkaar

tot nóg grotere hoogten opzwepen. Als zij in actie komen, zijn de verwachtingen hooggespannen, en maar zelden wordt de liefhebber teleurgesteld. Sommige van de meest gedenkwaardige Clásico's waren een heroïsche tweestrijd, waarbij de andere spelers op het veld als het ware als figuranten optraden.

Voor sommige voetballiefhebbers lijkt de vraag wie van de twee de beste is, een haast morele kwestie te worden over wat voetbal nu eigenlijk is en hoe het gespeeld zou moeten worden. Kracht versus geslepenheid, borstklappende bravoure versus bescheidenheid met gebogen hoofd, de spectaculaire omhaal versus de slepende passeerbeweging. Het lijkt voor de hand te liggen dat ze een hekel hebben aan elkaar.

Dat ze publiekelijk altijd hebben geprobeerd om respect voor elkaar te tonen en nooit hebben toegegeven elkaar als de grote rivaal te beschouwen, lijkt er niet toe te doen. Het wordt zo zelfs nog leuker om erover te speculeren. Er blijven maar geruchten de ronde doen dat er spanning heerst. Ruud Gullit vond dat ze een 'vreemde' onderlinge relatie hadden nadat hij hen tijdens de uitreiking van de Gouden Bal 2013 met elkaar had zien omgaan, en toch hadden ze elkaar het jaar daarvoor 'als kinderen geknuffeld', aldus Fernando Torres. Toen de Spaanse voetbalkenner Guillem Balagué in zijn biografie van de Argentijn schreef dat Ronaldo Messi 'motherfucker' noemde, schreef Ronaldo op Facebook: 'Ik heb zeer veel respect voor al mijn profcollega's, en Messi vormt daarop vanzelfsprekend geen uitzondering.' In zijn ogen heeft het geen zin om hen beiden te vergelijken: 'Messi en ik zijn net zo verschillend als Ferrari en Porsche.'

Maar ze blijven in elkaars schaduw en elkaars licht bestaan. In de verbeelding van het gewone publiek zijn ze elkaars grootste vijand, ook in de context van een negen maanden durend seizoen en internationale toernooien, en dat geeft voeding aan een van de meest spectaculaire en financieel lucratieve sportsages uit de moderne geschiedenis.

De culturele en sociale achtergrond van Ronaldo en Messi, en hun carrières, hadden niet veel verschillender kunnen zijn. Het zijn die verschillen en obstakels op weg naar de top die hun levensverhalen zo verrijken en het zo fascinerend maken om ze met elkaar

te vergelijken, waarbij ze een uniek inkijkje bieden in de wereld van het moderne voetbal.

Ironisch is dat hoewel ze persoonlijk altijd afstand hebben gehouden, er waarschijnlijk niemand beter begrijpt hoe veeleisend en zwaar het leven van de ander is dan zijzelf.

Deze dubbelbiografie legt twee uiteenlopende en contrasterende levensverhalen vast, die zijn bepaald door hun verschillende persoonlijke omstandigheden en de cultuur waaruit ze voortkomen, van hun moeilijke kindertijd en de loodzware erfenis die ze meetersen, tot de zware taak om in de kolkende arena's van het Santiago Bernabéu en Camp Nou voor 's werelds succesvolste clubs uit te komen, en om te strijden voor de belangrijkste en lucratiefste clubprijzen en persoonlijke bekroningen die de sport kent.

Dit verhaal laat zien hoezeer sport, en dan vooral voetbal, in de huidige tijd is veranderd. Het gaat over twee wonderkinderen die tot extreem goedbetaalde supersterren uitgroeiden, bijgestaan door accountants, spelersmakelaars en advocaten, en die niet alleen voor de toeschouwers in het stadion spelen maar voor een wereldwijd publiek dat hun titanenstrijd op televisie, billboards, sociale media en internet volgt, en dat dolgraag bewijs wil dat een van de twee beter is dan de ander.

Ikzelf ben niet zo'n liefhebber van kale cijfers; ze brengen de sport en de spelers terug tot een bloedeloze en zielloze videogame. Cijfers verhullen de ware natuur van het voetbal – de totale onvoorspelbaarheid ervan – en de inventiviteit van de spelers. Als ze een speler passeren, doen ze dat op geheel eigen manier, maar ze gaan hun tegenstander niet zomaar voorbij, ze spelen hem helemaal uit. Ik moet nog statistieken tegenkomen die dat goed tot uitdrukking brengen.

Maar omdat statistieken in dit digitale tijdperk deel uitmaken van het oordeel van veel fans, zal ik er in dit boek ook op terugvallen. Ze zijn vooral nuttig bij het kwantificeren van de niet-aflatende topprestaties die Messi en Ronaldo in wedstrijden bijna altijd neerzetten.

De vraag wie van de twee de beste is, valt niet te beantwoorden en is misschien ook wel van geen enkel belang, en de reden is dat beide spelers ons steeds maar weer blijven verrassen. Elke keer dat

je denkt dat er eindelijk een antwoord is, dat een van deze legendarische spelers iets heeft gedaan wat zó briljant is dat het de definitieve bevestiging vormt dat hij echt de beste ter wereld is, reageert de ander door iets te doen wat net zo fenomenaal is. Als we echt helemaal onbevooroordeeld willen zijn, kunnen we het beste maar gewoon genieten zolang Ronaldo en Messi op het hoogste niveau uitkomen. Later, als ze zijn gestopt, kunnen we mijmerend terugdenken aan hun hoogtijdagen en aan hun ongekend lange heerschappij.

En dat is omdat ze allebei hebben laten zien in staat te zijn hun creativiteit verder te ontwikkelen en hun ploeg iets extra's geven, alsof de rivaliteit niet alleen de ander maar ook henzelf betrof. Hun vermogen om steeds maar weer beter te worden, heeft ervoor gezorgd dat andere, jongere troonpretendenten geduld moesten oefenen, maar dit boek is geschreven in een periode dat ze beiden aan de geleidelijke lichamelijke neergang zijn begonnen die het lot is van alle topsporters.

De hiernavolgende pagina's vertellen het verhaal van hun zo verschillende levens en hoe ze langzaam uitgroeiden tot de onbetwiste hoofdrolspelers van een van de indrukwekkendste en langstdurende sportspektakels van onze tijd. De hoogte- en dieptepunten ervan, het verheffende en de schaduwzijden – het levensverhaal van twee ware iconen van onze tijd.

1. MADEIRA

Volgens zijn astrologische profiel is de jongen voorbestemd om zich niet neer te leggen bij zijn nederige afkomst en zich op te werken...

Hij is graag alleen en vindt zijn onafhankelijkheid het allerbelangrijkste, maar hij kan er ook van genieten om in het middelpunt van de belangstelling te staan, waardoor anderen hem ervan verdenken arrogant te zijn. Eigenlijk is het een eerlijke jongen, maar soms wel opvliegend.

Op 5 februari 1985 beviel de dertigjarige Dolores Aveiro, de hardwerkende en nooit klagende moeder van drie kinderen – een jongen en twee meisjes – van haar tweede zoon.

In haar autobiografie, die in 2015 in het Portugees verscheen onder de titel *Moeder Courage: Het leven, de kracht en het geloof van een vechter*, vertelt Dolores het dickensiaanse verhaal van haar leven. Ze werd in 1954 geboren in het visserplaatsje Caniçal, op het eiland Madeira in de Middellandse Zee. Nadat haar moeder overleed en haar vader haar aan haar lot overliet, groeide ze op in een weeshuis. Als jongvolwassene had ze het zwaar en overleefde ze armoede, huiselijk geweld en kanker.

Op haar achttiende trouwde ze met Dinis en kreeg binnen vier jaar drie kinderen: Hugo, Elam en Katia. Toen raakte ze voor de vierde keer in verwachting. Ze ging naar de dokter om te vragen of ze de zwangerschap kon afbreken, maar hij raadde haar dat ten zeerste af. In die tijd was abortus in Portugal illegaal.

Dolores zat diep in de put toen ze terugkwam van dat consult. Een buurvrouw vertelde haar over een middel om te aborteren zonder dat er een arts voor nodig was. Ze moest gekookt donker bier drinken en net zo lang gaan rennen tot ze er bewusteloos bij neer viel. Na te hebben nagedacht over de ‘remedie’, liet Dolores haar katholieke opvoeding en het doktersadvies over de medische en juridische risico’s het zwaarst wegen.

Cristiano Ronaldo Aveiro werd om 10.20 uur geboren in het Cruz de Carvalho-ziekenhuis in Funchal, de aan de kust gelegen hoofdstad van Madeira. Met zijn gewicht van 4 kilo en zijn lengte van 52

centimeter was hij bovengemiddeld. 'Met die lengte wordt hij vast een voetballer,' zei de gynecoloog tegen Dolores.

Zowel van moeders als vaders kant stamde Ronaldo af van eilandbewoners van Portugese afkomst. Een overgrootmoeder van vaders kant, Isabel Risa Piedade, werd geboren in Praia, de hoofdstad van de Portugese kolonie Kaapverdië, voor de kust van Afrika.

Al voordat Ronaldo werd geboren, was Dinis aan de alcohol verslaafd, waardoor hij zichzelf langzaam te gronde richtte, en hij had moeite om zijn baantjes te behouden. Dat betekende dat Dolores soms lange periodes ver van huis en van haar kinderen moest werken. Als zij er niet was, paste Katia, het oudere zusje van Cristiano, de jongste van de kinderen, op hem. Ze bracht hem naar school en haalde hem weer op, en ze hielp hem met zijn huiswerk.

De namen die de moeder van Cristiano Ronaldo voor hem koos, vertellen hun eigen verhaal: de eerste verwijst naar haar katholieke geloof, de tweede is een eerbetoon aan president Ronald Reagan.

Reagan, een rijkeluiszootje uit Illinois, was sportcommentator en acteur voordat hij razendsnel carrière begon te maken in de politiek en werd gekozen als gouverneur van Californië. En vervolgens werd hij de machtigste man op aarde.

In januari 1985 vond de inauguratie van Reagan plaats voor zijn tweede ambtsperiode als president en stond hij op het punt om geschiedenis te schrijven door bij te dragen aan het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Diep in haar binnenste verlangde Dolores Aveiro voor zichzelf ook naar zo'n sprookje dat haar miserabele huwelijksleven zou veranderen in iets waardevols.

Op 25 april 1974 werkte Dolores Aveiro in Frankrijk toen er in Portugal een einde kwam aan decennia van rechtse dictatuur, door een door de communisten gesteunde, populistische en grotendeels vreedzame militaire coup. In de volksmond heette het de Anjerrevolutie, omdat het beeld dat ervan bleef hangen dat van soldaten was met geweren met anjers in de loop, die daar waren aangebracht door burgers die hen steunden.

In 1985, het jaar waarin Ronaldo geboren werd, was de macht van de Portugese communistische pro-sovjetpartij, net als die van radicaal links in het land, tanende. Portugal was, net als het Spanje

van na Franco, een politiek gematigde natie geworden om toe te kunnen treden tot de Europese Unie.

Madeira was, door de overheersing van elders vertoevende landeigenaren en door buitenlandse – voornamelijk Britse – belangen, van oudsher traditioneler ingesteld geweest dan het vasteland. Het eiland werd lokaal geregeerd door centrumrechtse en van oudsher katholieke politici, onder aanvoering van die van de anticommunistische Sociaal Democratische Partij (PSD).

Alle revolutionaire beloftes dat er in Portugal zou worden afgerekend met de armoede en iedereen gelijk zou worden, waren illusies gebleken, en daarmee verdween ook Dolores' hoop dat het gezin Aveiro Ronald Reagan zou navolgen en op een dag presidentiële macht zou hebben.

Het lot van het vierde kind van Dolores Aveiro zou nu, door de grillige loop van het leven, bezegeld worden, dankzij de beslissing van zijn vaak afwezige vader om zijn vriend Fernando Sousa als peetvader voor de jongen te kiezen. Sousa was de aanvoerder van het plaatselijke voetbalteam, Andorinha, waar Dinis als materiaalman bijkluste, als hij tenminste niet met veel moeite een paar uurtjes probeerde te werken als medewerker van de gemeentelijke plantsoendienst, niet ver van de grootste bar van de buurt.

In tegenstelling tot zijn vriend Dinis genoot Sousa een blakende gezondheid, en hij was blij met zijn parttime carrière als amateurvoetballer. Hun zo verschillende levensloop kon ook teruggevoerd worden op een gril van het noodlot. Fernando was een ervaring bespaard gebleven die voor Dinis traumatisch was gebleken, iets waar ik naspeuringen naar heb gedaan toen ik in 2016 voor de tweede keer op Madeira was. Dat verhaal zal ik nu vertellen, want anders is het leven van de verlosser die Cristiano Ronaldo lijkt te zijn, niet te begrijpen.

Op een late namiddag in november 2016 reed ik via een steile helling naar een rustige en bescheiden woonwijk van Funchal. Mijn bestemming lag niet ver van Quinta de Falcão, het arme stadsdeel waar in een krottenwijk uit baksteen en hout opgetrokken sociale woningbouw was verzezen. Daar bracht Cristiano Ronaldo zijn jeugd door, in een driekamerhuisje.

Ik werd rondgeleid door João Marquês de Freitas, een gepensioneerd openbaar aanklager en een invloedrijk supporter en lid van Sporting Clube de Portugal, ook wel bekend als Sporting Lissabon. Bij dat instituut zou de professionele loopbaan van Ronaldo natuurlijk beginnen.

De rol van De Freitas in dit verhaal was zijn hoedanigheid van legerkolonel begin jaren zeventig. Het waren de laatste dagen van Portugals koloniale aanwezigheid in Afrika, een langdurige poging om de koloniën Angola, Mozambique en Portugees Guinea te behouden, nadat daar in de jaren zestig gewapende onafhankelijkheidsbewegingen waren opgekomen.

Zoals zoveel voormalige koloniale machten, is Portugal pas laat in het reïne gekomen met de waarheid over die periode, maar doordat er lang alleen maar met de grootste terughoudendheid werd gesproken over of onderzoek werd gepleegd naar die slechte oude tijd, kregen de oorlogsveteranen van het land niet de aandacht die ze verdienden. Zoals Barry Hatton, auteur van het boek *The Portuguese*, schrijft: 'Er sneuvelden zo'n 9.000 soldaten op het Afrikaanse slagveld, en er vielen minstens 12.000 gewonden. Zoals in geval van veel legers, werden ze bij vertrek toegejuicht en bij terugkomst vergeten.'¹

Ik was daarover aan het nadenken toen mijn vriend De Freitas voorstelde om me in het clubgebouw van de oorlogsveteranen met een paar collega's kennis te laten maken. De club was gevestigd in een verbouwd munitiedepot uit de negentiende eeuw, met uitzicht over de baai van Funchal. Het uit dikke muren opgetrokken ronde gebouw en het omliggende land deden niet zozeer denken aan een opslagplaats van het leger, alswel aan een surrealistische haciënda in Latijns-Amerika, zo een waar je opeens Zorro ziet opduiken, of waar een hedendaagse drugskoerier zich schuilhoudt.

In het hoofdgebouw was een grote, eenvoudig ingerichte ruimte met houten plafondbalken, en aan de muren hingen oorlogstafere-len. Net als zoveel op Madeira was het gerenoveerd met genereuze EU-gelden, en het was een verlate reactie van de regering op de behoefte van duizenden oorlogsveteranen die de militaire campagne hadden overleefd maar fysiek of mentaal geschonden, of beide, weer waren teruggekeerd naar het burgerleven, door de samenleving vergeten.

Zij die vochten in de Portugese koloniale oorlogen, kenden hetzelfde lot als de Amerikanen die vóór hen in Zuidoost-Azië hadden gevochten en die lang nadat ze waren teruggekeerd uit de oorlog nog te kampen hadden met een gebrek aan medische en psychologische bijstand.

‘Oorlog voeren betekende te moeten toezien hoe je kameraden werden doodgeschoten of door een bom geraakt, als je zelf al niet was getroffen, of een ander mens te moeten doden omdat het de vijand was. Sommigen voelden zich na terugkeer in de steek gelaten door het land waar ze voor hadden gevochten, en ze werden geplaatst door steeds weer terugkerende nachtmerries, juist wanneer je er het minst op bedacht was,’ zei De Freitas tegen me.

De secretaris van de vereniging van veteranen, luitenant-kolonel buiten dienst Teixeira de Sousa, haalde vervolgens een kleine systeemkaart tevoorschijn. ‘Dinis Aveiro,’ las hij voor, ‘Bataljon Nummer 4910, Nummer Eenheid 3. In dienst gegaan: juli 1974. Angola.’

Veteranen en hun familieleden herinneren zich de laatste maanden van de koloniale oorlogen van Portugal als een verschrikking, waarbij alles nóg erger werd doordat de discipline en het moreel begonnen af te nemen. Gida, een zestigjarige vrouw, vertelde hoe haar overleden oudere broer samen met Dinis Aveiro in Afrika had gediend. Haar broer vertelde haar dat hij er op een dag toen ze op patrouille waren getuige van was dat vier van zijn naaste kameraden door mortiergranaten werden opgeblazen: ‘Hij reageerde door zijn geweer neer te gooien en zo hard als hij kon weg te rennen. Hij rende en rende tot hij van uitputting neerviel. Later werd hij gevonden door andere Portugese soldaten. Toen hij weer op het vasteland terug was, dook hij elke keer dat hij een kurk hoorde ploppen of bestek op een bord kletteren, onder de tafel. Toen hij overleed, leed hij nog steeds aan de geestelijke gevolgen ervan.’

Andere soldaten liepen malaria op, een ziekte waardoor ze nauwelijks nog konden bewegen en het door de koorts de ene keer heet hadden en vervolgens weer ijskoud. Een hele generatie van studenten en jonge Portugese arbeiders moest in dienst, de meesten tegen hun zin. Als ze niet op patrouille waren of vrachtwagens begeleidden over wegen waar het wemelde van de mijnen, zaten ze te kaarten, luisterden ze naar rockmuziek en rookten joints met lokaal geteelde hasj.

Maar wat ze vooral deden was lokaal bier drinken, waaraan nooit gebrek was, in tegenstelling tot niet-alcoholische dranken. Bier was ook nodig, want het water ter plekke was vaak besmet en werd alleen gebruikt om te wassen en te koken.

Er bestaat nog een foto van Dinis Aveiro uit de tijd dat hij in Afrika diende. Hij zit samen met zijn vriend Alberto Martins op de motorkap van een auto. Martins, aan de dikke kant, met lang haar en een zonnebril op, draagt een hemd met brede boord en een broek met wijde pijpen. Dinis daarentegen heeft kort haar en draagt zijn legeruniform. Hij is een stuk magerder en kijkt met diepliggende ogen in de camera, en hij lacht niet, zijn mond staat strak en zijn bovenlichaam is nog meer gespannen dan zijn gezicht.

‘In Afrika begonnen de jonge soldaten stevig in te nemen,’ vertelde luitenant-kolonel De Sousa me. ‘Soms uit verveling, maar vooral vanwege de angst, als een uitvlucht, als een ontkenning van een bestaan waar ze niet mee konden omgaan. Degenen die terugkeerden naar Madeira waren in het bijzonder vatbaar voor verslaving, omdat het eiland – waar in de jaren zeventig nog armoede heerste – zijn wijngaarden voor zowel eigen consumptie als voor export had ingericht. Toen ze terugkwamen van de oorlog, was er drank in overvloed en weinig werk.

‘We hadden te horen gekregen dat we daar waren om de vrede te bewaren, maar we zaten in de vuurlinies van elkaar bestrijdende facties, en we probeerden het links te sussen en werden van rechts aan gort geschoten,’ herinnert een andere veteraan zich, Fernando Luís, wiens broer bij dezelfde eenheid als Dinis Aveiro zat.

Nadat ze het gewone leven weer hadden opgepakt, werd Luís scheidsrechter in de plaatselijke competitie, en vooral één dag waarop hij de vader van Cristiano Ronaldo tegenkwam, is hem bijgebleven.

Voorafgaand aan een wedstrijd was Luís zijn scheidsrechters-tenu aan het aantrekken in de kleine, kale kledkamer die zowel door het team van Andorinha als de bezoekende ploeg gebruikt moest worden. Er werd op de deur gebonkt en ze hoorden hard geschreeuw: ‘Laat de mensen naar binnen! Iedereen wil deze wedstrijd zien! Laat ze naar binnen!’

Het was Dinis Aveiro, zoals zo vaak stomdronken.

Zijn in toenemende mate vreemde en getergde gedrag vormde een belasting voor zijn huwelijk en ging ten koste van vriendschappen uit zijn jeugd, en andere die hij voor en tijdens de oorlog aanknoopte. Het clubhuis van Andorinha was een tijdlang een soort tweede huis voor hem, waarin hij langzamerhand elk beetje respect van de anderen verspeelde, even los van het feit dat sommigen hem er indirect verantwoordelijk voor hielden Cristiano Ronaldo op de weg naar het succes te hebben gebracht.

Als Ronaldo later nooit zijn vader wilde kleineren of op hem wilde afgeven, dan was dat omdat hij zijn eigen motivatie en ambitie eraan te danken had dat hij op een of andere manier wilde goedmaken wat Dinis allemaal verkeerd had gedaan. Al van jongs af aan wilde Cristiano niet alleen maar laten zien dat hij het kwade kon verslaan, maar dat hij ook kracht aan die strijd ontleende.

De hoge klokkentoren van de Nuestra Señora de Guadalupe-kerk kijkt uit over de op een heuvel gelegen wijk San Antonio, en de aangrenzende achterbuurt Quinta de Falcão, waar Cristiano Ronaldo opgroeide. De meest vereerde iconen van de kerk zijn die van de lokale heilige Sint-Antonius, de Onbevleete Ontvangenis, Onze-Lieve-Vrouwe van Smarten, de gekruisigde Christus en last but not least, Cristiano Ronaldo, want hij werd hier gedoopt.

Fernando Sousa, zijn peetvader die niet voor militaire dienst werd opgeroepen, zal nooit vergeten hoe wanhopig, boos bijna, de priester keek toen hij en zijn aangeschoten vriend Dinis een halfuur te laat voor Ronaldo's doop kwamen opdagen. De twee mannen waren die middag dertig kilometer verderop naar een wedstrijd van Andorinha tegen plaatselijke rivaal Ribeira Brava gaan kijken. Sousa fungeerde uiteraard als aanvoerder van zijn ploeg, terwijl Dinis de rol vervulde van materiaalman, waarbij hij zich af en toe in de kleedkamer terugtrok voor een teug uit zijn fles stroeve landwijn.

Jaren later probeerde Sousa wat luchtigjes te doen over het feit dat hij en de vader van het kind er bijna voor hadden gezorgd dat de hele ceremonie niet doorging. Een wat minder geduldige priester zou het simpelweg hebben afgeblazen. Sousa gaf niet de schuld aan Dinis die dronken was, maar aan de slechte staat van de weg door de bergen die ze moesten nemen om terug te keren naar Funchal.

‘De wedstrijd was wat later afgelopen dan we hadden gedacht, en we hadden niet goed ingeschat hoe lang we nodig hadden om terug te rijden. De priester was godzijdank geduldig, maar belangrijker, hij was een supporter van Andorinha, dus ons excuus had zijn zegen.’

Zo bepaalde voetbal het tijdstip en de aard van Cristiano Ronaldo’s toetreding tot de katholieke kerk, en ook zijn lot. Het was daar, in die uit witte stenen en donker hout opgetrokken kerk, dat Dolores, terwijl ze met haar jongste kind in de armen stond te wachten, eindelijk inzag dat ze voor het welzijn van haar zoon niet op haar man kon vertrouwen.

Ik was enigszins bevreesd voor mijn eerste ontmoeting met de peetvader van Cristiano Ronaldo. Ook al had de speler in zijn jonge jaren de zeggenschap over zijn carrière al in handen gegeven van zijn agent Jorge Mendes, ik vroeg me toch af of Sousa er in de overlevering van de familie van doorslaggevend belang voor was geweest.

Sousa bleek weliswaar geen Don Corleone te zijn, maar wel een sprankelende, zij het wat arrogante gepensioneerde man, die zich voor onze afspraak in een klein autootje meldde. Dat hij te laat was, kwam volgens hem omdat het hotel waar ik verbleef hem geen toestemming gaf om te parkeren, aangezien hij geen hotelgast was, ook al waren de eigenaars zakenpartners van Ronaldo, zijn petekind.

Hij vertelde me dat hij de afgelopen jaren twee keer in Madrid was geweest om Ronaldo te zien spelen, maar leek al lang geen echt contact meer met hem te hebben. Toch had hij een belangrijk deel van de jeugd van zijn petekind uitgemaakt; de eerste, zware tijd voor het gezin. Als het daarover ging, viel het woord ‘alcoholisme’ nooit en leek het alsof iedereen op Madeira poogde de schone schijn op te houden.

‘Als je in armoede geboren wordt, is een stuk speelgoed, wat dan ook, iets magisch,’ schreef ik in *De hand van God*, mijn biografie van Diego Maradona,² die toen hij twee jaar oud was zijn eerste voetbal kreeg, van zijn oom Cirilo. In huize Aveiro waren er geen mobieltjes, gameconsoles, tablets, pratende poppen of speelgoedrobots. Maar er was wel een voetbal, die Sousa zijn petekind had gegeven nadat hij eerst een speelgoedauto had gekregen en daar vreselijke stampij over had gemaakt.

Al van jongs af aan gaf Ronaldo blijk van een brandende ambitie om de allerbeste te zijn, ook al wist hij dat zijn kansen beperkt waren, niet in de laatste plaats omdat het eiland waar hij was geboren in meerdere opzichten zo ver weg lag.

In dat opzicht is het interessant om te zien welke lange schaduw Eusébio de Silva Ferreira wierp, de in Mozambique geboren Portugese international die als een van de beste spelers van de twintigste eeuw wordt gezien. Eusébio, zoals hij meestal wordt genoemd, verruilde zijn geboorteland Mozambique, toen nog een Portugese kolonie, voor Lissabon, waar hij uitkwam voor Benfica en voor het Portugese elftal. Eusébio was een fantastische spits met een briljante rechtervoet en een fluwelen balbehandeling, die dankzij zijn snelheid tegenstanders makkelijk passeerde. Hij was ook een fenomenaal dribbelaar en sterk in de lucht. Hij was atletisch gebouwd, bevoog zich sierlijk en beschikte over enorm veel kracht.

Het eiland Madeira, dat dichterbij Afrika ligt dan bij het Europese vasteland en een vanzelfsprekende tussenstop was voor reizen over de Atlantische Oceaan, heeft altijd met zijn identiteit geworsteld. Doordat het eeuwenlang een centrum van handel was, kende het voor een zo afgelegen plek een zeer gevarieerde en kosmopolitische bevolking. Maar slechts een enkeling wist zich door de handel te verrijken, en sinds de zeventiende eeuw bestaat er een gapende kloof tussen rijk en arm op het eiland. Zowel mensen die van buiten kwamen als Portugese landbezitters bouwden er kasten van huizen met piekfijn verzorgde tuinen vol exotische bloemen en planten. Die vormden een groot contrast met de hutten in de arme wijken, of later de door de overheid gesubsidieerde arbeiderswoningen en socialehuisvestingsflats, zoals die waar het gezin van Ronaldo woonde. Het succes van Ronaldo heeft het eiland voor nieuwe generaties op de kaart gezet, en het eiland is niet alleen trots op hem als Madeirees, maar ook als Portugees staatsburger. Hij draagt zowel bij aan de eilandtrots als de nationale trots, want Portugal heeft zichzelf gedurende het grootste deel van haar verleden als underdog beschouwd.

Zoals Hatton in *The Portuguese* schrijft: 'Onder de Portugezen heerst het gevoel dat het lot zich altijd tegen hen keert, dat ze altijd tot de verliezers behoren.' Hij haalt Fernando Pessoa aan, een van de

grootste Portugese schrijvers, die het land in 1928 beschreef als ‘in sluimertoestand’ na de grootse daden uit de tijd van de ontdekkingsreizen, zijn door buitenlanders bezegelde lot. In Hattons woorden was Portugal ‘gedoemd om een land uit de B-categorie te zijn.’³

Vruchtbare grond dus voor iemand die vastbesloten was om de persoonlijke en sociale omstandigheden van zijn jeugd te ontvluchten.

Cristiano speelde zijn eerste partijtjes voetbal op de onverharde straten in de buurt waar hij woonde, met een paar stenen als doelpaal en soms alleen maar een muur als ploeggenoot. Door de ligging van de wijk, op een steile helling, moest Cristiano al van jongs af aan een stevige wandeling van en naar school maken. Hij ontwikkelde sterke beenspieren en een goed evenwichtsvermogen, en hij koos vaak moeilijk begaanbare, smalle paadjes met aan beide zijden steile afgronden. Zo werd Cristiano mentaal en fysiek weerbaar.

‘Het leven op straat maakt je slim. Als je in een arme buurt wordt geboren, moet je je tanden laten zien, anders lopen ze over je heen. Dat begreep Cristiano vanaf de dag dat hij zijn eerste stapjes zette,’ zegt Rui Santos, een vriend van de familie en voorzitter van Andorinha, de eerste club van Cristiano.

Er is een ‘officiële’ familieherinnering waarbij de jonge Cristiano achter zijn vader – de materiaalman – aan loopt, terwijl die een grote zak ballen meezeult. Sousa gaf hem er een, met Dinis’ goedvinden.

‘Vanaf de dag dat hij ter wereld kwam, was Dinis echt trots op zijn jongste kind,’ vertelde Sousa terwijl we, onopgemerkt door de voorbijgangers, koffie zaten te drinken in het grootste winkelcentrum van Madeira. De ‘peetvader’ koesterde die herinneringen aan vroeger omdat ze hem, korte tijd, in het middelpunt van het leven van een toekomstige superster plaatsten.

‘Toen Cristiano in zijn jeugd voor Andorinha speelde, leek hij nogal op zijn vader: mager en lenig. Natuurlijk dronk hij niet, maar hij at ook niet veel en als hij voetbalde, was hij erg snel en ook snel boos. Zijn vader noemde hem “kleine rat”, vanwege de manier waarop hij de andere jongens voorbij dribbelde. En Cristiano wilde altijd winnen! Als hij een kans miste of zijn ploeg verloor, maakte hij ruzie met zijn teamgenoten en huilde hij.’ Een van de jongens uit de buurt met wie hij voetbalde, Ricardo Santos, de zoon van de voorzitter van

de club Rui, weet nog dat Cristiano niet bijzonder sterk was en ook niet de grootste van het stel, hoewel zeker ook niet de kleinste: 'Hij was goed en scoorde veel en hij wilde altijd winnen, en ja, hij was inderdaad licht ontvlambaar en begon te huilen als hij had verloren.'

Ricardo traint nu kleine kinderen, en daarnaast beheert hij de bar in het clubgebouw naast het kunstgrasveld dat Andorinha heeft laten aanleggen toen Ronaldo daar al niet meer speelde. In zijn tijd moesten de jongens het doen met een afgetrapt veldje dat de club deelde met de school. Terwijl Ronaldo uitgroeide tot een wereldster, bleef Ricardo Santos min of meer op dezelfde plek waar hij ooit voor de eerste keer een balletje trapte. Het was niet duidelijk waarom hij niet graag over de ploeggenoot uit zijn jeugd wilde praten: uit een nauwelijks verholen frustratie dat hij niet had gewonnen in de loterij van het leven, of uit loyaliteit aan een voormalige ploeggenoot.

In tegenstelling tot hem is zijn vader Rui één brok energie. Ik ontmoette hem onder aan de trap van het gemeentehuis van San Antonio Funchal, waar hij was verkozen tot gemeenteraadsvoorzitter. Hij vroeg me even te wachten terwijl hij bemiddelde tussen twee sociaal werkers die onenigheid hadden over een dubbelgeboekte kamer, en vervolgens bracht hij me naar zijn spartaans ingerichte kantoor.

Rui Santos was pas dertien toen in 1974 de revolutie in Portugal uitbrak - 'Ik merkte dat de jongeren blij waren, maar de oudere mensen niet zo' - dus hem bleven de dienstplicht en de daaruit voortkomende trauma's waar Dinis aan leed, bespaard. Hij raakte bevriend met de ouders van Ronaldo, en op een gegeven moment bood hij hun beiden werk aan in de fabriek van zijn oom, waar riet werd gevlochten. Hij maakte ook van nabij mee hoe de alcoholverslaving van Dinis, waardoor hij niet meer in staat was om te werken, verergerde en zijn huwelijk langzaam op de klippen liep.

Ondertussen keek Rui, als voorzitter, vaak in het weekend naar Cristiano, die zijn eerste wedstrijden voor Andorinha speelde: 'Als jeugdspeler onderscheidde hij zich door zijn techniek. Hij leerde overstapjes maken, was razendsnel en wilde heel graag scoren. Maar ik zou liegen als ik zou zeggen dat ik toen al wist wat de toekomst voor hem in petto had,' vertelt Rui.

Maar als Cristiano Ronaldo zich de fysieke eigenschappen en de vaardigheden moest aanmeten waardoor hij een superster zou wor-

den, dan zou het slechts een kwestie van tijd zijn voordat iemand zijn talent zou opmerken. En die persoon was zijn peetvader.

In vergelijking met het vasteland werd voetbal op Madeira pas laat populair. Een van de economisch florerende exportactiviteiten op het eiland, de wijnproductie, was in handen van vermogende Britse families die hun opleiding genoten aan prestigieuze internaten in Engeland, en die waren opgegroeid met rugby en golf. In tegenstelling tot hun landgenoten die in de negentiende en begin twintigste eeuw op het Iberisch Schiereiland of Zuid-Afrika woonden, toonden de Britten op Madeira geen enkele behoefte om het voetbal op het eiland te introduceren. Daardoor ontwikkelde de sport zich daar minder snel, wat nog in de hand werd gewerkt door het bergachtige terrein en de slechte communicatiemiddelen en infrastructuur, waardoor grote delen van Madeira moeilijk bereikbaar waren.

Het ontbreken van buitenlandse invloeden werd evenwel goedgemaakt door een sterk regionaal identiteitsgevoel, dat werd geaccentueerd door een traditionele bekrompenheid. De twee oudste nog bestaande clubs, Club Sport Marítimo en Nacional, werden allebei in 1910 opgericht, toen op Madeira de naweeën voelbaar waren van de politieke omwenteling op het vasteland. Dat jaar werd de monarchie omvergeworpen en de republiek uitgeroepen, maar het Portugese voetbal hield geen gelijke tred met de sociale veranderingen en was decennialang veroordeeld tot een onderontwikkelde staat, niet in de laatste plaats op Madeira.

Toen Cristiano Ronaldo in 1985 werd geboren, kende Madeira maar weinig wapenfeiten in het voetbal. Van de clubs op het eiland was slechts Marítimo er, in 1926, in geslaagd om kampioen van Portugal te worden, en vanaf begin jaren zeventig was het de enige club op Madeira die voortdurend in de hoogste Portugese competitie uitkwam.

Nacional daarentegen kreeg al snel bekendheid, niet zozeer vanwege de prestaties maar door het culturele eclecticisme, en investeerde zijn bescheiden budget in een aantal plaatselijk populaire sporten als volleybal, hockey en zwemmen. Een van de grote vedetten van de club was de zeer atletisch gebouwde en aantrekkelijke zwemmer José da Silva, bekend als 'Saca', die eind jaren veertig nieu-

we nationale records vestigde op de 1.500 en 1.000 meter vrije slag, waarna zijn populariteit nog verder toenam door zijn langeafstandsprestaties, zoals een succesvolle oversteek van het Kanaal.

In de officiële clubgeschiedenis, die in 2010 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan werd gepubliceerd, is Saca een van de twee clubiconen die de nodige aandacht krijgen. De andere is Cristiano Ronaldo, die halverwege de jaren negentig twee seizoenen in jeugdelftallen van Nacional speelde en die, een paar weken nadat hij een contract had getekend, als aanvoerder een centrale plaats kreeg op de elftalfoto.

Daarop staat Ronaldo nogal stijfjes opgesteld, met de armen achter zijn rug als een militaire kadet en met een blik in de ogen die meer wilskracht en zelfvertrouwen uitstraalt dan zijn ploeggenoten, bij wie hij zich niet al te betrokken lijkt te voelen. Op die foto lijkt Ronaldo zich al de leider te voelen die hij denkt te zijn, en als iemand die op weg is naar de top. Zoals hij het in een interview uit 2010 zei, terugkijkend op die begintijd bij Nacional: 'Ik voelde dat ik anders was. Waarom? Ik weet het niet, misschien omdat ik ambitieuzer was.'

In werkelijkheid had het goed gekund dat hij daar op Madeira was gebleven en nooit beroemd was geworden, als zijn peetvader en zijn moeder niet hadden besloten dat de club waar zij supporters van waren, Nacional – en niet de historisch succesvollere en rijkere rivaal Marítimo, waar Dinis supporter van was – na Andorinha de volgende stap was.

De traditionele kloof tussen Marítimo en Nacional was de afgelopen jaren kleiner geworden, dankzij António Lourenço, de universitaire hoogleraar die voetbaltrainer was geworden en in 1978 werd aangesteld als hoofd jeugdopleiding van Nacional.

Met de kennis die hij had opgedaan bij clubs op het Portugese vasteland, zoals Benfica en Sporting, wist Lourenço zakenlieden en andere sponsors ervan te overtuigen om flink te investeren in nieuwe trainingstechnieken, voedingsprogramma's en medische begeleiding. Het programma reikte tot in het schoolsysteem van het hele eiland in een poging het reservoir aan beschikbaar talent zo groot mogelijk te maken, met als uiteindelijk doel om Nacional een eerste elftal te geven dat zou kunnen meedoen in de hoogste Portugese divisies.

Toen begin jaren negentig moest worden besloten over de volgende stap van Cristiano Ronaldo, bestond er dankzij Lourenço niet zoveel verschil meer tussen Marítimo en Nacional, en beide clubs waren geïnteresseerd. Het gegeven dat Dinis supporter was van Marítimo, woog niet mee bij de beslissing, behalve misschien dat Dolores' vastbeslotenheid om, op advies van Fernando Sousa, voor Nacional te kiezen, er alleen maar groter door werd.

In een van de hilarische versies van wat er vervolgens gebeurde, miste Bernardino Rosa, hoofd scouting bij de jeugdopleiding van Marítimo, door slecht plannen een blijkbaar cruciale bijeenkomst die door Andorinha was geregeld. De afgevaardigde van Nacional was aanwezig, Rosa niet.

Maar volgens Rui Santos, de toenmalige voorzitter van Andorinha, was de overgang naar Nacional al in kannen en kruiken, of Marítimo nu wel of niet bij de afspraak aanwezig was geweest. De doorslaggevende factor was de vriendschap tussen Fernando Sousa en de leidinggevenden van Nacional, onder wie de jonge coach António Mendonça, die talentscout was en zijn bewondering voor Cristiano had uitgesproken.

Toen ik Santos ruim twintig jaar later ontmoette, deed hij nogal laconiek over hoe hij zijn grootste talent had laten gaan. 'Nacional had gewoon betere middelen om hem zich als speler te laten ontwikkelen en de volgende stap te laten maken,' zei hij. Santos had inderdaad niet alleen weinig invloed op de beslissing, de overgang maakte hem inderdaad ook niet zoveel uit, maar hij beweert ook dat niemand op het eiland had voorzien tot wat voor ster Ronaldo zou uitgroeien. Met de 'deal' was een zeer bescheiden transfersom in escudo's gemoeid, iets in de orde van grootte van 1.700 euro, en twee half complete uitrustingen, afdankertjes – broekjes, sokken en voetbalschoenen, maar geen shirts, omdat de clubkleuren er niet goed bij pasten.

'Dolores had het laatste woord,' vertelde Fernando Sousa me, 'want zij liet me weten dat zij wilde dat hij naar Nacional ging en ze zag me als degene die het het beste voorhad met Cristiano, en als iemand die hem beschermde. Dat was mijn plicht als peetvader.'

Nadat Ronaldo op zijn tiende naar Nacional was overgestapt, liet hij van meet af aan zien wat hij in zijn mars had, eerst met zeven-

tegen-zeven en later elf-tegen-elf, vaak tegen oudere jongens. Een van de jeugdcoaches uit die tijd, Pedro Talinhas, vertelt: 'Technisch was hij heel sterk, en met beide voeten. Hij wilde mooie doelpunten maken. Hij was snel en had een goed en hard schot.'

Zijn uitzonderlijke snelheid, zijn dribbelcapaciteiten en zijn doelpunten bleven niet onopgemerkt door de staf van het jeugdteam, en dat gold ook voor zijn doorzettingsvermogen. Mendonça vertelt: 'Door straatvoetbal had hij geleerd om schoppen te ontlopen, om tegenstanders te ontwijken en het op te nemen tegen veel oudere jongens. Hij had er ook een sterk karakter door gekregen, hij was bijzonder moedig.'

Toen hij elf jaar was, vertoonde Cristiano ook al het opvliegende karakter dat beschouwd zou gaan worden als typerend voor zijn spel.

'Als Nacional verloor, voetbalde en hilde hij tegelijkertijd,' vertelde Talinhas.

Volgens Talinhas ging het 'lastige temperament' van de speler gepaard met een gebrek aan teamgeest. Vanaf zijn vroegste tijd bij Nacional had hij de neiging om te gaan rennen met de bal, en maar te blijven rennen, zonder hem af te geven, met maar één doel in zijn hoofd: een doelpunt scoren. De trainersstaf beschouwde het als hun belangrijkste taak om Ronaldo te laten inzien dat voetbal een team-sport is waar iedere speler, niet alleen hij, een rol in moest spelen.

Tegelijkertijd begrepen ze dat Ronaldo's geloof in zichzelf een fundamenteel aspect van zijn karakter was. Het was de reactie die bij hem vanbinnen kwam op alle tegenslag die hem vanaf zijn geboorte had geteisterd. Niet alleen had hij op straat leren voetballen en door steeds weer die hellingen op en af te lopen zijn uithoudingsvermogen en lichamelijke kracht getraind. Ook het feit dat zijn vader steeds kwam kijken als hij voor Nacional speelde maar de indruk wekte niet echt betrokken te zijn, was pijnlijk voor hem maar ook een enorme stimulans om nóg beter te presteren.

De bekende Engelse psychiater Anthony Storr deed onderzoek naar wat beroemde mensen voor innerlijke drijfveren hebben. Hij constateerde dat ambitie zelfvertrouwen kan versterken en een drijfveer kan worden als reactie op een gebrek aan ouderlijke liefde in de jeugdjaren.

In Cristiano's geval lijkt het duidelijk dat zijn jeugd werd overschaduwed door het alcoholgebruik van zijn vader, die daardoor niet in staat was om zijn getalenteerde zoon de steun en bemoediging te geven waar hij zo'n behoefte aan had.

In *Ronaldo*, de geautoriseerde documentaire uit 2015 van regisseur Anthony Wonke waar de speler en zijn agent Jorge Mendes hun medewerking aan verleenden, komen twee indringende beelden van Dinis voor. Eén is een ingelijste foto van een uitgemergelde, ongeschoren man met een doffe blik in de ogen. Hij hangt aan een verder lege wand in Cristiano's woning in Madrid. Het andere is een filmpje waarop hij er net zo verslonsd uitziet en zich ongemakkelijk en onverschillig gedraagt, maar het lukt hem om een glimlach op zijn gezicht te toveren en affectie voor zijn zoon voor te wenden, in dit zeldzame inkijkje in het gezinsleven van toen op Madeira.

Dat gezinsleven waar Ronaldo als kind mee te maken had, was verre van normaal. Zoals hijzelf in de documentaire zegt: 'Mijn vader was bijna elke dag dronken. Het was heel moeilijk om hem te leren kennen. Ik had nooit iets met hem. Het frustreerde me dat hij er niet vaker was.'⁴

Cristiano Ronaldo doorstond die zware begintijd niet alleen, maar hij ontleende er ook kracht aan. Zijn geloof in zichzelf, gebaseerd op zijn talent en op hard werken, voedde zijn verlangen naar 'de erkenning en de lof die het gevolg waren van geleverde prestaties'. Die woorden schreef Anthony Storr over de psyche van Winston Churchill.

Dolores Aveiro vertelt graag het verhaal over toen Ronaldo voor de finale van een regionale competitie koorts kreeg en ziek werd. Zij wilde dat hij in bed bleef, maar hij stond erop te spelen. 'Als ik echt niet meer kan, kunnen ze me altijd nog vervangen,' zei hij tegen haar.⁵ Dat gebeurde niet. Hij speelde en hielp zijn ploeg aan de overwinning.

Bij Nacional had Cristiano Ronaldo de neiging om voortdurend met zijn ploeggenoten in discussie te gaan. De andere jongens pikten het alleen maar omdat hij veel scoorde, en hij werd een belangrijke factor voor het succes van de jeugdafdeling van Nacional; zijn ploeg won vaak met negen of tien doelpunten verschil. Cristiano speelde twee jaar bij de club op Madeira, en hij werd steeds bekender op het eiland en trok zo de aandacht van scouts op het Portugese vasteland.